

*Marek Jakoubek, VOJVODOVO. ETNOLOGIE KRAJANSKÉ OBCE V BULHARSKU. CDK, Brno 2010, 348 s.–*

Jen stěží bychom hledali v českých etnologických vodách někoho, kdo věnoval konkrétní krajanské obci tolik pozornosti jako M. Jakoubek „svému“ Vojvodovu. Přetrvávající zájem badatelův (a jeho kolegů) vyústil do dlouhé řady studií z rozličných úhlů nahlízejících dnes již neexistující společenství českých evangeliků v Bulharsku. Můžeme tak hovořit o vzniku fenoménu Vojvodova, kdy mnohá zákoutí české (ko)existence již byla podrobena detailní analýze a následně výkladům kulturních specifíků. Po více než desetiletém „soužití“ s tematikou předkládá nyní čtenáři završené svých realizovaných výzkumů.

Knihu zdobí nápaditá metodologická a tematická pestrost umožňující Jakoubkovi rozkrýt mnohovrstevnatost rovin existence tohoto společenství. S nadsázkou se tak jedná o „metodologické cvičení s M. Jakoubkem“. Na otázku, jakou badatelskou pozici Jakoubek reprezentuje, odpovídá již podtitul knihy s jasnou deklarací pokusu podat syntetizující „etnologii“ krajanské obce. Podobně orientované práce již existují (z doby nedávné připomínám zdařilou, avšak od Jakoubkovy koncepce textu nápadně odlišnou příkladovou studii Slováků v srbské obci Pivnica – viz recenze M. P. *Český lid* 1/2011), ale přednost Jakoubkovy studie tkví spíše v explanační síle vybraných rovin (ko)existence české komunity ve Vojvodovu než v popisnosti sledovaných kulturních jevů. Navíc, svižným jazykem s jakým jsou studie sepsány,

pronikneme do tajů „kuchyně“ náboženských praktik a postojů společenství „ke světu“ a k tomu, co stojí „mimo něj“.

Se světským světem mimoběžná realita zakoušená prostřednictvím vypjaté religiozity totiž formuje ústřední identitární pole – linii kolektivního sebevymezení zejména z náboženských pozic, jež sledované skupině vojvodovských evangeliků dodávala základní existenciální způsob zakoušení bytí. Není proto divu, že jí již v minulosti bylo věnováno tolik pozornosti. Samostatnou studii si výklad religijní problematiky vyžádal i v recenzované knize, jejíž jisté specifikum a originalita je dána tematickým vymezením textů fungujících jako samostatné studie explicitně určené zvolenou metodologickou maticí.

Jakoubek se postupně věnuje (1.) historickému kontextu okolností příchodu českých kolonistů ze Svaté Heleny přes krátkou anabázi v Seseku do Vojvodova, (2.) religijní dimenzi víry, (3.) jazyku – vojvodovské češtině, kdy autor zpracoval slovníček „vojvodovštiny“, (4.) epigraficko-sepulkrální etuda představuje náhrobní kameny a nápisy na nich jako pramen etnologického studia, (5.) imagologická etuda prezentuje společenství pohledem sousedů a (6.) v závěru představuje dějiny obce očima jedné její obyvatelky formou edice textů jejich vzpomínek. Knihu uzavírá originální kalendárium Vojvodova, reflektující chod místních událostí v intencích „malých dějin“, mnohdy akcentovaných ryze z aktérských postřehů a narácí, což příkladně reprezentuje údobí let 1915/1916, kdy podle jedné z narátorek nad Vojvodovem přeletěl drak (s. 307). Byť by tradiční

historiky z podobných dat začala bolet hlava (co si s nimi počít či jak je interpretovat?), mám za to, že se právě tyto vhledy do nutně subjektivizovaného světa narací (jejichž hodnota spočívá právě v rovině prožitku), o něž pak autor opírá svůj výklad, staly hlavní devizou recenzovaného textu. Jakoubek tak v duchu demokratizace historie citlivě dává hlas „obyčejným“ lidem, jenž se mu z důvodů absence jiných pramenných dokladů stává mnohdy jednou z mála možností (re)konstruovat svět Vojvodovských. Nejdůrazněji tento princip rovné pozice mezi jím a aktéry uplatňuje při snaze vykreslit obraz religiozity, který je pro pochopení výjimečnosti náboženské obce zásadní. Dodatek kapitoly reflektující religijní dimenzi tvoří niterné svědectví víry „o mém spasiteli Ježíši Kristu“, sepsané autorovi na jeho přání jedním z narátorů. Inspirován Burkeho *Kulturní historii snů* pak Jakoubek aktérskými ústy nechává promlouvat jeden ze snů, který je zde představen jako *potenciální pramen*, což je jen malá ukázka užitých (a užitečných) inspirativních postupů. Kapitola taktéž dokládá, že společenství netvořilo jednu konfesní skupinu, ale bylo spolu s dalšími národnostními skupinami součástí několika denominačních skupin. Autor tak potvrzuje předchozí zjištění traktující Vojvodovo za obec denominačního typu. Za podnětné považují také pozastavení nad jednou z poloh technologie identity ve formě textuální fixace, kdy Jakoubek na základě výzkumů realizovaných u přesídlenců v ČR zjišťuje, že dosud přehlížená textuální manifestace specifické identity existovala (s. 275), byť na první pohled skrytá.

V knize na druhou stranu absentuje explicitní orálně-historická perspektiva, odhalující postoj společenství/lokálního

světa k „velkým dějinám“. Přitom právě reflexe vymezení společenství „ke světu“ událostí například 2. světové války mohly význam religiozity ještě více zdůraznit (nebo naopak). Mimo pozornost autora stojí éra poválečná, kdy společenství několika set Čechů zaniká hromadnou reemigrací. U společenství identifikujícího se primárně religiozitou, je přijetí nabídky reemigrovat v takovémto rozsahu docela překvapivé (ve srovnání s jinými protestantskými komunitami), proto by těmto událostem slušel hlubší rozbor. Jedinou skutečnou výtku lze směřovat jiným směrem a tu lze vyslovit pouze v případě obeznámení čtenáře s již vydanými Jakoubkovými texty. Tomu může kniha přinést mírné zklamání z toho, že se s většinou studií obsažených v monografii již seznámil jindy a jinde. Mám však za to, že tento trend není nikterak výjimečný (nahlédneme-li do současné společenskovední produkce) a vypovídá (žel) spíše o současném systému způsobu financování vědy založeném ve velké míře na vykazování vědecko-publikační činnosti.

Jakkoli se zdá, že by monografie mohla tvořit jakési logické zakončení neutuchajícího zájmu o (ex)Vojvodovské, dovoluji si na závěr zavěštit, že k utváření „fenoménu Vojvodova“ přispějí ještě další příspěvky. Nabízí se otázka, zda natolik zdůrazňovaná výjimečnost tohoto společenství „skutečně“ tkví v zjištěných faktech vojvodovské sociální reality – zda není spíše odrazem několikerého zpředmětnění v rozsáhlé produkci textů, které obraz výjimečnosti samy o sobě zdůrazňují, navzdory absenci podobně hloubkového vhledu do reality jiných krajanských společenství, dovolující uplatnění komparativního náhledu. S jistou dávkou nadsázky tak lze hovořit o etablování nové disciplíny – *vojvodologie*,

k čemuž přispívá i vznik občanského sdružení a webu informujícího o nových poznatcích a aktivitách (ex)vojvodovských či „vojvodologů“.

Shrneme-li, před širší odbornou veřejností stojí počin, který lze označit jako v mnohém pro etnology inspirativní. Po množství dílčích studií – pomyslných střípcích obrazu světa (ex)komunity českých evangelíků z Vojvodova, se vynořila systematická syntéza, jakási „cvičebnice“ etnologického bádání a úvah, jejíž několikrát přesahy za hranice oboru do jiných explanačních vod (v duchu dnes tolik deklarativně vzývané, avšak o to méně uplatňované interdisciplinarity) Jakoubkovi dovolily zdařile a přesvědčivě předestřít jednotlivá specifika do ústrojného celku.

*Michal Pavlásek (EÚ AV ČR, v. v. i.)*

*Jiří Traxler, PÍSNĚ KRÁTKÉ JANA JENÍKA Z BRATŘIC II, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2010, 710 s., barevné a černobílé ilustrace, anglické resumé.–*

Druhá část plánovaného třídílného souborného vydání nadšeneckých sběrů lidových písní a dalších druhů ústního podání českého šlechtice, vojáka a vlastence Jana Jeníka z Bratřic (1756–1845) přináší dokončení edice lidových písní a doplňuje ji také o texty prozaické. Jiří Traxler tak vůbec poprvé neúnavně zpřístupňuje kompletní soupis všech textů, které Jeník z Bratřic za svého života shromáždil. Největší část jeho zápisů tvoří písně lidové, často obscénního charakteru, dále je tu menší množství kramářských skladeb a nečekaně i řada humorek a textů blízkých novelistickým

a žertovným pohádkám. Z tohoto pohledu se jedná o jednu z nejstarších autentických pohádkových a humorkových záznamů v českém prostředí, navíc bez výraznějších zásahů do textu ze strany sběratele. K tomu přistupují také svérázné varianty „starých pověstí českých“ v duchu Hájkovy *Kroniky české*, řada pověstí erbovních, numinózních podání o smrti a „truchlivých příběhů“ à la červená knihovna či rozmariných historek o pražských měšťanech vůbec. Další neméně závažnou kapitolu Jeníkova sběratelského úsilí tvoří jakýsi přehled lidové obřadnosti, doslova cituji: „Obyčeje našich předkův starých, kteréž se až do mého mladého věku zachovaly,“ kde nalezneme nejen popisy svátků (*Štědrý den* apod.), ale i písně či koledy s nimi spojené. Všechny texty díky tomu, že nebyly Jeníkem chystány k vydání, obsahují v podstatě původní text bez následných úprav a cenzurních zásahů, což je na dobu počátku 19. století opravdu výjimečné.

V úvodu knihy je studie J. Traxlera, která objasňuje podobu edice a zvláště tohoto druhého svazku včetně zasazení sběrů a ohlasů na ně do dobových kontextů. Podobně jako v prvním svazku jsou lidové písně doplněny notovými zápisy, odkazy na všechny verze v Jeníkových souborech, shodnými nápěvy podle Jeníka, otisky v jeníkovských edicích a dalšími odkazy k pozdějším vydáním, která nějak z Jeníkových sběrů čerpala (např. Obrátilova *Kryptadia*).

Knihou dále obsahuje 36 stran barevných obrazových příloh, což jsou především reprodukce obálek různých vydání, faksimilie vybraných stránek řady starších vydání písní včetně sazeb i s notovými osnovami z Jeníkových sběrů a též několik fotografií obcí a míst spojených s jeho životem. Dále